

Kerstmis op de hoeve “Zur Wentzelen”

(door A.J. Toussaint, bewerkt door Harrie Mulders)

Drie dagen voor het Kerstfeest, begon het te sneeuwen. De witte laag op de heuvels werd steeds dikker. Op Kerstavond draaide de wind naar het oosten, waardoor de grijze wolken spoedig verdwenen. Ontelbaar veel sterren schitterden in de zwartblauwe vrieslucht. De boer van de hoeve “Zur Wentzelen”; de tegenwoordige Winseler Hof, sloot de grote inrijpoort. Het werk was klaar. Het vee verzorgd en de dorsvloeren opgeruimd. De

bewoners van de hofstede verzamelden zich voor het avondeten aan de lange blank geschuurde ruwhouten tafel in het grote keukenvertrek. Ieder kreeg een bord met dampende pap en daarnaast lag een twee-vinger dikke snee donker roggebrood. De een na de ander schoof op een van de lange banken aan weerszijden. Na het eenvoudig gebed grepen zij de houten lepels en aten zwijgend hun avondmaal. Terwijl de boerin en de meiden de tafel afruimden en gingen afwassen, zochten de mannen een warm plaatsje bij de open haard. De jongste knecht haalde een paar knoestige beukenblokken in het houtschuurtje en smeed die op het vuur. De ouderen praatten over de oorlog, die door de pas gesloten vrede van Utrecht (1713) ten einde was en over het gespuis, dat bij nacht en ontij langs de wegen liep. De jongeren volgden aandachtig, maar zwijgend het gesprek. Van naar bed gaan was geen sprake op die heilige avond, want volgens oud gebruik gingen de mannen van de hoeven van de Abdij Kloosterrade naar de nachtmis, die door Vader-Abt gelezen werd.

Tegen elf uur schoof de grendel van de kleine poortdeur. Een groep mannen, van wie er twee een stallantaarn droegen om de weg te verlichten, trad naar buiten. Achter hen deed de boerin, die de hond in bedwang hield, de poort weer op slot. Voorop liep de boer met de oudste knecht. Daarachter de zeven jongens met de overige knechts. Op de rijweg door de ‘huiswei’ waren ze door een hoge doornheg beschut tegen de vinnige kou. Maar eenmaal buiten het hek blies hen de grimmige oostenwind recht in het gezicht, zodat ze huiverend de mutsen dieper in hun hoofd trokken. De veldweg die ze nu volgden, leidde langs het Kaalheiderbos naar de steenweg, welke de abdij met de heerbaan van Maastricht over Heerlen en Drievogels naar Aken verbond. De mannen bleven dicht bij elkaar. Zo beschutte de een de ander een beetje tegen de felle wind. De kerkgangers hoorden de klokken luiden, het was het gelui van de Sint Lambertus, dat de Kerkradenaars ter nachtmis riep. De weg ging bergaf naar de Anstelbeek, waar een andere hoeve van Kloosterrade “de Maelmul in der Brucken”, de tegenwoordige Brughof lag. Nu de Kerkraderberg op. Beneden aan weerszijden diepe ravijnen en verderop de hoge berm van de Wijngracht, donker door het struikgewas. Onwillekeurig liepen de mannen hier dicht naast elkaar. Ze dachten aan

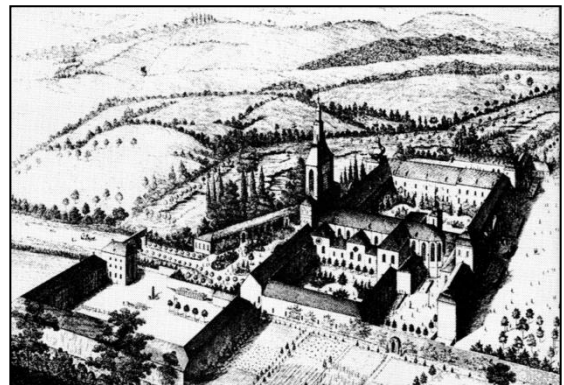
De oude Sint Lambertuskerk van Kerkrade

rovers. Nauwelijks een paar weken geleden reed hier op een avond een zwaar beladen wagen naar Kloosterrade. Enige woeste kerels versperden plotseling de weg, geweren knalden. De voerman tuimelde van de bok. De bende verdween met paard en al. Twee dagen later vond men de leeggeplunderde wagen op een eenzame plaats bij Spekholz. De kerkgangers voelden zich pas veilig, toen zij boven in Kerkrade kwamen en de weg naar de Abdij insloegen. Het gelui van Kloosterrade, dat zij nu opeens duidelijk hoorden, deed hun pas versnellen, zodat zij spoedig het groepje mensen, dat een eind voor hen liep, ingehaald hadden. Dat waren de ‘horigen’ van de hoeve “Grossen Vroenrade” bij Horbach in de heerlijkheid “Zur

Heiden”, bij wie ze zich zwijgend aansloten. Ginder werd de toren van Rode zichtbaar. Toen zij door de ruisende eikenlaan liepen, zagen zij de verlichte kerkraden. Dreunend viel de klopper op de kloosterpoort. Even later opende de portier. De mannen traden binnen. Zacht schuifelend over de zwart-witte plavuizen, beklommen ze de trap naar de feestelijk versierde kerk. Het priesterkoor straalde in het licht van honderden kaarsen. Geheel vooraan zaten de horigen van hoeve “Uff der Anstelen” en van hoeve “Wingaerdsberg”. Hierachter nam boer Doeveren van “:Zur Wentzelen” met zijn zoons en knechten plaats. Even voor twaalf uur kwamen, enigszins gehaast, ook de bewoners van de “Maelmul”, die van hoeve “De Men” en tenslotte ook nog de horigen van de “Vinckenberg” binnen. Eerbiedig wachtten allen op de komst van Vader Abt. Bim, bim!!; een lange stoet verliet de sacristie. Voorop de misdienaars met wierookvat, scheepje en kandelaars, daarachter de priesters in gewaden zwaar van goud en eindelijk Vader Abt met staf en mijter. Orgelmuziek bruiste door de schemerige gewelven en het koor zong een oud kerstlied. De mis begon.

Na de mis verzamelden zich de boeren in de ruime hal. Daar was ondertussen een lange tafel neergezet en werd ieder getrakteerd op een kan eigen bier en een dik met boter besmeerde snee tarwebrood. Een echte feestmaaltijd voor de mensen, die thuis uiterst sober leefden. Nadat allen verzadigd waren, vertrokken ze. In Kerkrade splitsen zich de groepen. De lui van hoeve “die Maelmul in der Brucken” daalden met die van “Zur Wentzelen” de

Kerkraderberg af. Onder bij de Anstelbeek wensten zij elkaar een prettige feestdag. Het was nu prettig lopen met de wind in de rug en na een goed kwartier waren ze thuis. De kleine deur ging open en bij het roze licht van de stallantaarns beklommen zij de ‘spronk’, zich goed vasthoudend aan de leuning vanwege het ijs op de treden *(de ‘spronk’ is de hoge stoep rondom de mestvaalt van de Limburgse boerderijen. Op de hoeve “Zur Wentzelen” moest men bovendien nog een haardstenen trap beklimmen om de huisdeur te bereiken).*

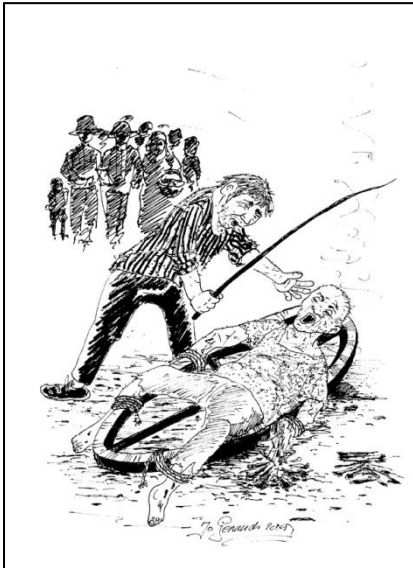
Slechts enkele uren konden de hoevebewoners slapen, want toen de dag aanbrak, eiste het vee hun zorg. De Kerstdag ging voorbij als een gewone zondag. Alleen de maaltijden waren iets feestelijker. Na het middageten mochten de jongens en de knechts naar de vijvers van kasteel “Striethagen” om zich daar een paar uurtjes te vermaken. Tegen vier uur, het begon reeds te schemeren, kwamen ze thuis. Toen haastten zij zich in hun werkplunje naar de stallen. Bij het avondeten kregen zij eerst pap en daarna beboterd roggebrood met bier. Dat was hun feestdis. Na het eten toen de mannen bij het haardvuur zaten, viel met een zware slag de klopper op de poort. Geschrokken keken allen op en de vrouwen kwamen met bleke gezichten in de keuken terug. Wie kon dat zijn? Zij dachten aan rondzwervende boeven. De hond was uit zijn hok gevlogen en ging geweldig te keer. Doveren pakte zijn “goeden dag”, een met ijzer beslagen knots, en liep naar de poort. Bij de poort gekomen, vroeg hij, wie er was. “Maak open, Joep! Ik ben het, je broer Hannes!” Dadelijk herkende Doveren de stem. Hij schoof de grendel weg en trok zijn verkleumde broer, van wie hij jaren niets meer gehoord had haastig naar binnen. Doveren bracht zijn broer, nadat hij alles weer goed gesloten had, in de keuken. De aanwezigen keken de man in zijn gehavende soldatenplunje verbaasd aan. Was dat Hannes, die met het Staatse leger was meegegaan? Wat zag hij er toen kranig uit in zijn keurig uniform! En nu stond hij daar, bleek en hongerig met vervuilde kleren en totaal versleten schoeisel. Direct kreeg hij het beste plaatsje aan de haard. Vrouw Doveren, die medelijden met haar zwager had, zorgde voor een flinke hartversterking. Na een half uurtje voelde Hannes zich weer wat opgeknapt en kon hij de nieuwsgierige vragen beantwoorden.

Bijna dertien jaar was hij weg geweest. Omdat men nooit meer iets van hem vernomen had, dacht iedereen dat hij ergens ver weg gesneuveld was. Ofschoon Hannes een vermoeiende dag achter de

rug had, was hij toch bereid om een en ander van zijn wedervaren te vertellen.

“Van hier”, zo begon de soldaat, “trok in naar Maastricht, waar ik in garnizoen kwam. Daar moest ik mijn rekrutentijd doormaken. Dat viel helemaal niet mee. 's Avonds waren wij op van vermoeidheid. Toen brak de oorlog uit. De stadspoorten waren gesloten en werden streng bewaakt. De Franssen naderden de stad. Ondanks de nauwlettende bewaking wisten

enige spionnen, al zwemmend over de Maas, bij nacht in de vesting te komen. Geholpen natuurlijk door verraders binnen de muren, kregen zij in het geheim een onderkomen in een smerig kroegje, dat enkel bedelaars tot klanten had. De spionnen zochten contact met Staatse soldaten. Dit lukte. Er werd een plan ontworpen om Maastricht in handen van de vijand te spelen. Het plan lekte uit. De commandant die korte metten met de samenzweerders maakte, liet ze geselen op het Vrijthof, dat het bloed hun langs het lichaam stroomde en daarna vierendelen.“ De luisteraars in de keuken huiverden van afschuw voor deze gruwelijke straf. “In 1703 vertrokken wij onder commando van den kapitein generaal Marlborough met een troep van dertigduizend man naar Zuid-Duitsland. Begin augustus 1704 zagen wij de oevers van de Donau, waar wij ons verenigden met het leger van de Duitse keizer onder aanvoering van Prins Eugenius. Bij Höchststadt en Blenheim ontmoetten wij de verenigde Franse en Beierse

legers, die onmiddellijk tot de aanval overgingen. Het ging op leven en dood. In het vuur van het gevecht kreeg ik echter zo'n slag op mijn rechterschouder, dat ik in elkaar zakte. Toen ik weer bij bewustzijn kwam, lag ik in een kerkgebouw op stro tussen kreunende krijgsmakkers. Ik had mijn schouder ernstig gekneusd en ontwricht en kon enige weken geen dienst doen. Kort nadat ik hersteld was, vertrok ons vendel naar de Nederlanden. Langs de Rijn naar Nijmegen en vandaar naar Zuid-Nederland. Ik vocht mee in de bloedige slag bij Malplaquet tegen de Franssen. Na die veldslag bleven wij vechtend rondtrekken door Vlaanderen en de Franse grenzen, totdat de Vrede van Utrecht, waar jullie wel van gehoord zullen hebben, een einde maakte aan die krijgsbedrijven. Wij keerden gisteren terug naar Maastricht, waart ons vendel ontbonden werd. Om tien uur vanmorgen verliet ik de stad, na een jolig afscheid van mijn kameraden. Op de boerderijen langs de weg, waar ik eten vroeg, werd me dit gaarne gegeven. De mensen waren gul op deze Kerstdag. In de herberg bij het barrier in Klimmen dronk ik een kan bier en bleef een uurtje plakken, om wat uit te rusten. Maar nu ben ik toch blij, dat ik weer veilig bij mijn familie zit.” “Ga je weer terug naar het leger, Hannes?” vroeg zijn broer. “Nee, Joep, ik heb er genoeg van. Ik zal proberen werk te vinden op een hoeve hier in de omtrek. Dat is nog altijd beter, dan soldaatje spelen.”